

W A L W E

ILMUB KAKS KORD KUUS

Toimetus ja talitus: Uus tän. 14, Tallinnas

Nr. 27

Reedel, 21. juulil 1922

2. aastakäik

Sisu: Kas saamatus wõi midagi muud? — Kas jääbki „kausta“? — Sõjawäelaste palgaoludest ja sõjawäe koosseisudest. — Kas Luke linn wõi Läti-Walk. — „Wormilik“ kirjawahetus. — Omad witsad. — Telefonimaks loositeel. — Kas rumalus, hoolimatus wõi midagi muud? — Kirjad toimetusele.

KAS SAAMATUS WÕI MIDAGI MUUD.

Meie noorriigi nõrgemaks küljeks on ikka meie Sõjaministeerium oma organiseerimiswõimetus ja seal ettetulewate kuritarwitustega olnud ja waewalt julgeb keegi eeldada, et see praeguse juhtimise juures — wähemalt lähemas tulewikus — teise pöörde wõtaks. Ikka peab peatuma üksikasjade juures, mis meil, kui wäiksel riigil, hoopis ei tohiks ette tulla. Seda enam weel, et eesotsas isikud seisawad, kes igal parajal juhtumisel oma organiseerimiswõimet ja suuri kogemusi kinnitades, oma isamaalsust kunagi ei unusta esile tuua.

Kõige saatuslisemaks selle juures wõib kujuneda aga see, et meil juba üle paari aasta sõjawäelaste kasvatamises kohta peal tammutakse, sõjakunsti Wene ennesõjaaegse shabloonallikatest ammutatakse, neidsamu Wene wõtteid õppustel käsitakse ja arwele ei wõeta, et meie tegewteenistuse aeg kaks korda lühem, õpetatawaid 100 korda wähem ja wõimalusi sõjaks wähemalt 10 korda rohkem, kui oli seda Wenele rahaaja tingimustel.

Kaswatuse süsteem on endine. Tundub kui ei olekski suurt ilmasõda ehk eraldi meie kangelaslikku wabadussõda olnud. Selle kogemusi ei arwata arwestamise wääriliseks. Õppida neist ei taheta, waid loetakse paremaks teda muinasloona ja lastele meeldiwa episoodina ainult mälestusse jätta, — kust ta aga warsti kustub ja juba ununemas on.

Üheks sõja kasuküljeks on see, et temas wõib õppida sõdima. Kahju, kui see rahwa elu hinnal omandatud õpetund mõne isiku saamatuse ehk lohakuse tõttu kaduma läheb.

Et suurriigid mõõdanud sõda mitte nii madalalt ei hinda, näitab kihaw tegewus nende sõjakirjanduses. Otsitakse teid nii sõduri kui sõjariistade tulewiku sõja wääriliseks tõstmiseks, kuna kaswatust juba mõõdud sõja kogemusilt juhitakse. Minnakse hoopis niikaugale, et kõigi olude kiuste ka

politsei mundri all suurepäraline ja kõige uuemate nõuetele wastaw sõjawäeline organisatsioon luuakse (Saksamaal), et aga mitte sõjas omatuid kogemusi kaotada, unustada. Sõjakogemused kasutatakse wiimaseni. Suured sündmused ühes wäikestega leiawad arwestamist; kuna selgemad pead nendest kasukülgi välja tuhnimast ei wäsi. Muutuwad põhimõtted, muutuwad waated ja keegi ei kahtle nende kõrwale heitmises, kui paremat on asemele panna. Sõjakogemused kasutatakse wiimaseni, hoopis wõisteldaksegi selles, sest teatakse ju, et sellest mooduneb reaalne pind wõiduks tulewast sõjas.

Isegi meie punane naaberwägi ei kõhkle teid otsimast. Seal korraldatakse lühikeseajalisi lahingkursusi punawäelastele, kuna õppekoosseisu haridusepinda wastawates omapärastes koolides täiendatakse, kus peale spetsiaal kaswatuse ka terawad päewaküsimused omakohalist lahendamist leiawad, mille tõttu kaader riigile soowitawasse suuna paendub. Seda tehakse riigis, mille eesotsas isikud teisest rahwusest — kel isamaa saatus kõrwaline tohiks olla. Kuid et neil sõjaline kasutus liigub, et neil mõõdanud sõda kasutatatakse nii oma kui wäljastpoolt toodud jõudude juhatusel, ei ole enam kellegile saladus. Samuti ollakse wäärtuste ümberhindamisel Prantsus, Inglis ja t. maades; meil kujuneb see isesuguseks omapärasuseks.

Peatume siin wähe. Sõjaaegsetele ohwiteridele asutati erihariduse täiendamiseks Wene õppejõudude juhatusel rahaegne kursus. Opepeawa sisaldab samu aineid, mis ehtisid sõjakoolide seinu Wenes enne sõda. Et Wene õppejõududel walitsuse lagunemisega uuemate kaswatussüsteemidega tutwunemiseks wõimalus puudus, kuna Wene sõjast wõrdlemisi wähe õppida oli ja weel wähem õppida taheti, siis on täitsa loomulik, kui nad õppetunni wana shablooni järel „ära annawad“. Ei wõi ju meie neilt nõuda, et nad omal kulul wäljamaale ennast täien-

dama sõidaks ja siis sealt meile tagasi pööraks. Lõppude lõpuks on neile Eesti riigi saatus ükskõik, kui mitte pinnaks, nagu prof. Bojew awalikul koosolekul toonitas, et „külwa tuult, löikad tormi“, küllalt selged on need sõnad nende meelsuse väljendamiseks ja naiw oleks isikutelt, kes Wenet Eestile lihaliikuse isaks peawad — midagi paremat oodata. Sarnaste õppejõudude juhatusel on kursuste kasulikkus enam kui küsitaw.

Wene kaswatuse pea puuduseks oli alati tema abstraktsus ja õpilaste tarbeta, laialdase ja sellega pealiskaudsete teadmiste ballastiga koormamine. Kõige paremal juhtumisel wõib ta meilgi selleks kujuneda, kuid tulewiku sõjas on meil wähe sellega peale hakata. Wõidakse ju wäidata, et sõjateadus ja kunst on sarnane, mis omas kitsas ja juba kujunenud raamistikus püsib, millel on ülesanne ja mille põhjooni igaüks peab teadma. Ei waidle selle wastu, kuid lisan juure, et sõjad nende wäärtuste katsekiwiks on ja nende eluwõimet õigustawad. Et Wene sõjakunst oma wäärtuste poolest kunagi silma oleks paistnud, teawad küll llowaiskid j. t. aga ei tunta mitte väljaspool. Veel õnnetumalt mõõndus wiimane sõda. Kui nüüd selle kaswatuse omaks wõtame, omame sellega ühtlasi ka tema wead ja nende järeldused. Wenemaa wõis omale igasuguseid eksperimenta lubada, sest 170 miljonilise rahwahulga juures ei tähendanud 2 miljoni-line ohwerdamine midagi, kuid meie oma 1½ miljoniga samase õnnele rajatud kaswatusega kaugele ei jõua.

Järeldus on see, et kursus tema praegusel kujul ei ole meile wastuwõetaw, ei kasutoow, küll aga kulurikas asutus.

Peatuda wõiks veel alamohwitseride koolil, riwiõppustel j. n. e. kuid arwan, et meie teaduste omamise alghallika iseloomustamine sihi neis asutustes küllalt kindlaks määras ja kahtlust ei jäta, et Wene kaswatus kõige oma heade ja pahedega meil liiga on sisse juurdunud, teda täitsa loomulikuna wõetakse ja katseid temast wabanemiseks ehk kuidagi parandamiseks ei tehta. Kodanikuna kergitab ta oma shablooniliste mõnustega ikka julgemalt ja süstemaatilisemalt pead.

Paratamatu selle kaswatuswiisi juures on tema liikumatus. Ei wajata siin uuemaid ja kiireid lahendusi, ega teid, waid kõik weereb mõnuses shabloonis, kuhu wast harwa mõni uuem kawatus wast juhusliselt wilksatab. Teiselt poolt ollakse etteheidete eest karanteeritud, sest wõhik kodanik näeb, et sõjawäge õpetatakse, õppeasutusi luuakse, et asi nihkub ja keeb; waewalt julgeb ta küsimusega esineda: Kas see kaswatus ka meie riigile wastaw on? Kodanikul pole veel

ununenud meie sõdurite wägitoad. Need õigustawad ka tema usku praeguse kaswatuse ajalikkuse ja korralikkuse sisse. Kuid et sõjaministeerium seda usku küllalt ei hinda, näitawad loodud koolid.

Et meil Wene süsteemi järjekindlalt süwendatakse, näitab ka see, et kõik, mis Wenest tuleb, Wene kaswatuse omanud, meil lahtistel kätel wastuwõtmist leiab. Sellega on seletataw nende kõrgemate sõjawäelaste kiire paigutamine kohtadele — ilma et inimesele kohanemiseks ja oludega tutwunemiseks aega antaks, kes seni meile kaudsetes wastastes ehk hoopis waenulistes wägedes teenisid. Kuni 21. juunini oli nende paigutamine siiski juhuline. Ainult koha wabanemisel peasis tema kui wanem asemele. Mõeldaw oli weel wõistlus annete oskuses, kuna tagandamiseks kindlalt motiweeritud põhjusi wajati. Nähtawasti ei rahuldanud see Sõjaministeeriumi; wististi wajati rohkem kohti, kui araminejaid oli ja see sundis Sõjaministrit järgmist päwakäsku wälja andma:

Ta käib järgmiselt:

Nr. 263.

Tallinnas, 21. juunil 1922. a.

Praegusel ajal teeniwad koosseisudes ettenähtud staabiohwitseride kohtade peal mitmed mitte wastawad aukraadid olewad ülemohwitserid (kaptenid, al. kaptenid jne.). Selle juures paljudel neist ei ole rahuagese ohwitseri haridust. Arusaadaw, et need noored ja puuduliku sõjalise ettevalmistusega ohwitserid, teenides wastawate kohtade peal ei suuda anda omas töös soowitawaid tagajärgi täies ulatuses. Peale selle neil ei ole küllalt autoriteeti nooremate ohwitseride ees, kelledest paljudel on juba rahuagese ohwitseri haridus. Tulewikus nii edasi kesta ei wõi, misparast käsen:

1) Diwiiside ja wastawatel ülematel juba nüüd teha tarwilikud korraldused ja astuda sammud, et eeltulewal sügisel saaks komandeeritud sõjakooli juures asuwatele ohwitseride kursustele teiste ohwitseride seas ka kõik sõjaaegse haridusega kaptenid ja alamkaptenid, kui nad teeniwad staab-ohwitseri kohtadel. Kes ei soowi kursustele minna, paigutada aukraadile wastawa ülemohwitseri koha peale.

2) Leitnandid ja wähem aukraadiga ohwitserid, kes teeniwad alampolkowniku kohtadel, kui ka kaptenid ja alamkaptenid, kes teeniwad polkowniku kohtadel, lugeda oma ameti peal ajutiseks kohustetäitjateks. Esimesel juhtumisel, kui leiduwad kohale wastawad staabiohwitserid, nimetada neid koosseisudes nendele ettenähtud kohtadele.

P. p. 1 ja 2 tähendatud korraldused ei käi eriteadlaste kohta, kes teenivad oma erialal, nagu juristid, insenerid jne.

Sõjaminister

Kindralstaabi kindralmajor SOOTS.

Sellega on aukraad koha saamisel peatingimiseks. Ei tehta wahet kas ohwitser selle aukraadi meil omanud, Wene sõjas ehk mõnes muus awantüürlises sõjawäes saanud.

Waatame mis paremal juhtumisel väljastunud ohwitseride aukraadi all wõiks peituda. Wene sõjaajal wajati lipnikust alamleitnandini tõusmiseks 4 kuud liinilwiibimist, järgmine aukraad samapalju, alamkapteniks 6 kuud, kuna kapteniks ettepanekuks weel 1 aasta rooduga komandamist nõuti. See oli normaal tõus, ilma iseäraliste teenusteta ja silmapaistwuseta. Haawade eest wõidi seda weel kiirendada. Normaal tõusmisel ei olnud neid wähe, kes 4 aasta jooksul lipnikust staabohwitserini tõusid. Erikordadel sündis see palju rutem. Kui nüüd Ohtu frondiga wõrreldes — Wene sõjakunsti iganemist ja jõuetust arwesse wõtta, siis ei näita praegune staabohwitseri aukraad ka kõige ausamal ja paremal korral küllalt nii kiidetud kogemusi. Kui siia weel juure lisada, et sõda 1917. a. lõppes ja neil ohwitseridel igasugustes partisaan ja juhuslikkudes sõjawägedes teenida tuli, kus aukraad tihti nagu Judenitshi wäes meelitus-karikaks muutus, mida paremale ja wasakule loobiti, — ehk jälle hoopis olude sunnil loobuda tuli sõjawäeteenistusest — on nende isikute kogemuste rohkus enam kui küsitaw. Wastu wõetakse neid meil iseäranis heal meelega.

Kui nüüd see — peale meie sõda siia ilmunud staabohwitser meie olusid ja tihtigi keelt tundmata siin wilunud ja meie sõja läbi teinud kapteni asemele asetakse, kes sõjaajal wastutusrikkale kohale oli tõusnud ja samutigi üle 2 aasta rahuaja nõuetele wastas, siis tahaksime teada saada, millega suudab sarnane staabohwitser wiimastest isamaale kasulikum olla.

Peale selle rõhutatakse meil igal parajal ja mitte parajal juhtumisel rahuaegse ohwitseri tähtsust. Toome ka siin wäikese wõrdluse.

Wene rahuaegse sõjakooli kursus kestis 2 aastat, sõjaaegses 6 kuud ja lipnikkude koolis 3—4 kuud. Sellega õppis rahuaegne ohwitser 18 kuud enam. Ülaltoodud Wene kaswatust arwelle wõttes, tuli ohwitseridel sõjaoludes iseenast täiendada ja kohaneda, et enam arenewale waenlasele wastu panna. Sarnases olukorras omas praktilise külje kasutamine ja enese arendamine olulisema

tähtsuse. Selle püüdmises ei wõi titelda, et rahuaegsed ohwitserid sõjaaegsetest kuidagi ette oleks jõudnud. Lahendusteid tuli ühel kui teisel otsida, kuid sõjaaegsed olid tihtigi taipawamad ja wastuwõtlikumad rahuaegsetest, kes ennast juba küllalt targaks pidasid.

Meie sõjakooli kursus kestab samuti kaks aastat. Kui meie sealt ka samaseid rahuaegseid saame, kes ise juba omale autõriteetideks muutuwad, siis ei satu meie alamwäelaste kaswatus mitte headesse kättesse.

Meie oleme sõjaministriiga selles täielikult peri, et meie ohwitseride haridus täiendamist nõuab. See on möödapääsematu ja kahjatseme ainult üht, et see täiendamine meil nii iseäralistele radadele juhti ja temale meie oludele nii mitte wastuwõetaw siht anti. Missugusi järeldusi sarnane süstemaatiline Wene kaswatuse sisse istutamine meile juba on annud, näeme sellelt, et paljud paremad ohwitserid sõjawäeteenistusest on lahkunud. Kui nüüd weel käsitawa päewakäsu põhjal ümberpaigutamistele asutakse, ilma et selle tarwidust kuidagi tõenäoliselt põhjendada suudetaks, siis wõib küll kindel olla, et läbilöönum ja arukam element sõjawäeteenistusest lahkub.

Näeb ju igati, et teenistuses ei wajata niiwõrd oskust kui aukraadi, ei meelsust, ei püüdu ega hoolt. Tagandatud saad sa ikka, kui aga aukraad puudub.

Kursustele minek aitab ehk ainult üksikuid, sest esiteks on küsitaw, kas kursus kõiki kõrgemal kohtadel teeniwaid leitnante ja kaptenisi suudab wastu wõtta, kuna teiseks wäeosa ülemail juba wastutuse pärast neid wõimata saata, sest tihti puuduwad wastawad asetäitjad. Tihti ei aita ka kursuse tsensus. On näitusi, kus ohwitseri kursustel wiibimise ajal — Wenemaalt soowitud polkownik päralt jõudis, ta kohale nimetati ja atesteeritud ohwitser alama kohaga pidi leppima.

Kõige selle juures, nagu eespool juba nägime, ei ole meie kursus õpetuse suhtes kuigi usaldust wõitew asutus. Sammub ta ju täielikult keiseraegse Wene kooli jälgedes, kus uuem sõja tehnika ainult juhuslist käsitust mõne üksiku lektori heast tujust ja tahtmisest leiab. Seda tuntakse, — samuti kui õhkkonda, sest waewalt wõib seal edukusest rääkida, kus õpetajad õpilastega wastassuunadesse sihiwad.

Kui Sõjaminister ohwitseride kursustele saatmiseks repressiiv abinõusi on sunnitud tarwitama, siis näitab see ainult kursuste alawäärtust. Kui aga seda puuduwat 18 kuud ainult wormi pärast tasa tahetakse teha, siis leiab sõjaminister wõhiku seltskonna rahustamiseks küll kena abinõu, kuid

tegelikult ei saa ühtegi neist kiidetud kategooriatest heaks pidada, sest ainete käsitus oli Wene pärane ja juba ajast iganenud, samuti ka kaswatus. Tublimate Eesti ohwitseride enesetundele antakse aga küll selle päewakäsuga kõwa hoop, mis nende lahkumisega aga ka sõjaministeerium ennast riiramata ei jäta.

Sõjaminister saab küll sellega omale väga kasuliku ja taltsa ministeeriumi, mis mõnuses ja mitte kedagi tülitawas shabloonis ronib, kuhu wast juhusliselt mõni uuem küsimus kas „Sõduri“ weergudele ehk „Päewalehe“ uuemate sõjateadete osakonda eksib. Kui seda teadwalt soowitakse, kuhu nüüd täiel aurul tüüritakse, siis saawutas Sõjaminister seda oma wiimase päewakäsuga täielikult. Ei tahaks mitte uskuda, et see sihilikult sünnib. Arwame et siin ainult ajutise pahega tegemist, mis isikute pikaajalise shabloonilise teenistuse järel esialgselt igat nuendust kui ka muudatust kardab, kuid mis wäärilise sõelumisega enese maha raputada laseb. Ka teistes meie ministeeriumites wõttis esialgu shabloon omale kodaniku õiguse, kuid sellest loobuti warsti ja nüüd ei wäsitä seal Europas õppimas käimast ja seal paremat walimast. Loodame, et ka Sõjaministeerium oma kulukatest ja kasutatust Wene kursuste katsetest loobub ja silmad tulewikus enam Europasse pöörab, kust nii mõndagi wõib õppida. Ootame sealt: tempora mutantur, et nos mutamur in illis, — sest mis eile hea oli, ei kõlba täna teps enam mitte. Mis tuleks siin siis esimeses järjekorras teha? Esitaks, muudetagu see päewakäsk kohuste täitjateks nimetamise ja Wenest tulnud Staab ohwitseride nende asemele paigutamise kohta otsekohe, et mitte agaramaid ja selgemaid päid ja isamaalsuses juba kindlaid ohwitsera mitte kaotada. Ühtlasi jääb sellega ka mitte millegagi põhjendatud ülekohus meie sõjakangelaste wastu tegemata. Teiseks, komandeeritagu kohe Lääne Europasse kindralstaabi haridusega ohwitsera, kes seal kohapeal uuemate sõjalise kaswatuse süsteemidega tutwuneksid ja tagasi pööramisel Wene lektorite asemele astuksid. Kursused wõiksid meil lühema ajalised olla, kuid selle eest korraldatagu wäeosades lühikese ajalisi loenguid nii päewaküsimuste kui ka eriainete üle. Ühtlasi tehtagu uuem erikirjandus ohwitseridele kättesaadawaks, et neil wõimalus enese täiendamiseks ei puuduks. Ajakohaliste lektorite rohkusega, wõiks kursus praegusel kujul hoopis ära kaduda, kuid ohwitseridele antagu wõimalus õppida ja nõutagu temalt teatawa termiini jooksul eksamide soõndamist wastawa komisjoni ees ja wastawas programmis. Ka kasuta ei oleks igast suuremast wäeosast,

samuti ka eriharudelt, ühte ohwitseri wäljamaale tutwunemisreisule saata, kes siis juba helewuse eest wäeosas hoolitseks. Kuludest teistes ministeeriumites saadakse üle, ei ole kahtlust, et ka Sõjaministeeriumil wõimalused ei puudu, seda enam, et kursused, samuti kui kindralstaabi kursused ära jääksid, mis eelarwes miljonisi nõuawad.

Ajakiri „Sõdur“ muutku oma sisu ja teogu igasugu minewiku ja abstraktse küsimuse asemel wähemalt paremaid tõlkeid, kui ka näpunäiteid sõjawäelaste kaswatustes küsimustes. Wiibimata asutagu meie mõõdud sõja arwestamisele. Loodagu selleks wõi erikomisjon, kes iga memuaari wäärtuslislalt hindab ja ühtlasi nii wäeosade kui ka isikliste mälestuste üleskirjutamistele oskab kihutada. Hinnatagu seal wäärilisel meile omaseid lahing-initsiatiive, tehtagu neist kokkuwõtteid ja awaldagu neid õppeainetena, kui ka waimustusabinõudena. Loobutagu eelarwamisest, et meie sõda oli mäng, mis waenlase nõrkusest õnnestas. Süwendagu enne meie soomusrongide iseäralisse elu, partisaanide ja polkude algatusesse, dessantidesse, nende organiseerimistesse ja siis jäetagu otsus järelduste teha.

Talwiste Ohwitseride kasinos peetawate õredate ja kohalise materjaali puuduse all kannatawate loengute asemele korraldatagu sisukamaid. Kui need kõik tehtud, siis wõiksimine ehk ohwitseridele etteheiteid teha tui-muses ja loiduses, aga meie arwame, et siis ei leita selleks põhjust.

Kokkuwõttes jõuame senise Sõjaministeeriumi kaswatus süsteemi üle väga halwale järeldusele. Nimelt, ta on seisakusse, shabloonil walgunud. Seda süwendatakse peale sõda wäljast tulnud polkownikutega, kellel Wene riigi lagunemisega igasugune süsteemilise töö samuti ka oma hariduse täiendamise wõimalus puudus, kuna meie paremad ohwitserid, kel kogemusi wabadussõjast, kes isamaalsuses wäljaspool igasugust kahtlust ja kes oma töö wõimet, osawust ja tahtmist õppimiseks 2½ aastase rahuaja kestwusel tunnistust andsid, eemaldati kerge käelligutusega. Jääb küsida, kas juhib seda saamatus, ehk peitub midagi muud. Mõlemal korral on see halb, kuid wiimasel juhtumisel aga praeguse juhi juures waewalt parandataw; sest ollakse ehk liig shabloonil kaswanud, mis ajanõuetele kohanemist omale wõimatuks peab. Meile kohast enesehindamist seal ootama jääda, kus seni wähemat katsetki selleks ei ole tehtud, oleks ime — kui see sünnib. Sellepärast oleks aeg neil ise lahkuda, kel ajaga sammu pidada on raske.

Sõjaministeeriumile langeb riigi eelarwest lõwi osa. Rahwas nõuab ja tahab omale

selle eest wäärilist kaitset. Et ka kaswataw materjaal mitte kõlbmata ei ole, näitas möödunud sõda. Kõige selle juures nüüd weel lootma jääda, et Jumal meile tulewases sõjas ka sarnase demoraliseeritud wastase saadab, kelle tagasitõrjumiseks hoogsast waimustusest küllalt, on maja liiwale rajamine.

Rehkendatagu sellega ja asutagu tööle, enne, kui weel hilja. Meie riigi julgeolek wajab ajakohast ja wääatuslikku sõjawäge.

— 00 —

KAS JÄÄBKI „KAUSTA“?

Sõjawäe warustuswalitsus ühes kõigi oma lugemata osakondadega on alati nendele huwitust pakkunud, kes selle peale, kuidas meie riigi warandusega ümberkäiakse, mitte ükskõikselt ei waata. Iseäranis riigi- ja sõjawäekontrollil on alati põhjust olnud teda silmas pidada. Nii on see seni olnud, nii on see wist ka tulewikuski. Sarnane on juba kord selle asutuse iseloom. Kõrwälseisjale kodanikule jääwad selle asutuse imeosawasti kombineeritud ärioperatsioonid, suured ja väikesed riigiwara raiskamised, hooletused ja lohakused riigiwara ümberkäimisel jne. igaweseks ajaks saladuse kätte alla. Ainult riigikontrollil, sellel kõikide riigiwaraste hirmutisel, läheb mõnikord korda neid wälja tuhvida. Missuguste raskustega kontrollil selle juures wõidelda tuleb, näitab järgmine juhtumine, mis on üks paljude samasuguste seeriast. Järgnew lugu näitab kujukalt, kuidas asjad, mille otsustamine ja lahendamine kohtuwõimude ülesanne oleks, poolwägisi tahawad „kalewi alla“ jääda.

Septembri kuul 1920. aastal leidis warustuswalitsuse ülem tarwiliku olewat Sõjawäe Ehituse ja Korterite osakonna ladude rewideerimiseks komisjoni määrata. Esimeheks nimetati warustuswalitsuse käskudetaõtja ohwitser alampolkownik Küiker. Missugused tagajärjed rewideerimisel olid, sellest laseme rääkida komisjoni aktil, millest iseloomulikumat wäljawõteted siin toome:

„Seniajani tehakse Ehituse ja Korterite osakonna poolt tellimisi ja ostetakse kõiksugu ehitusmaterjaali ja kraami riigi tarwiduseks miljonite markade eest ülemaltähendatud osakonna ülema isikliku ehk tehnilise komitee arwamise järel, ilma et mingisuguseid tingimisi, mis riigi kasu ning huwisid kaitseks, silmas oleks peetud ehk kaupmeestele ette pandud. Seadust ignoreeritakse täielikult, kaubahindade üle lepitakse kaupmeestega kokku wabalt oma arwamise järel. Ostetud kraami ja materjaali eest maksetakse rohkem, kui nende turuhind on. Materjaali ja kraami

tellimise eel ei ole igakord kuulutused wähehempakkumise teel riigile kraami ostmise kohta wäljapandud ega ajalehtedes kuulutatud, mis kaupmeeste wahel konkureerimist ja hindade alandamist ärataks, nagu seda seadus nõuab. Ülepea ei ole kauba ostmise juures kaupmeestega mingisuguseid kaubalepinguid tehtud. Kõik toimetatakse lihtsalt ja koduselt, nagu oleks see oma kodune asi ja oma raha. Oma mehi saadetakse materjaali ja kraami ostma, antakse suured rahasummad kätte, näit. 100.000 Soome marka (kursi järele 700.000 Eesti marka! R—m.). Suuremate summade kulutamise üle ei ole igakord aruannet antud. Juunikuust saadik on insener R. poolt komandeerimisekulude üle Soome — 7004 marga peale — aruanne andmata. Ehitusmaterjaali ja kraami ostmise juures on lubatud pettusi teha ja wähemal möödul (lauad ja naelad), kui arwes tähendatud, kraami ja materjaali wastuwõetud.

Ladude raamatutes ei ole kõik kraamissekantud, mis Wene walitsuselt on järel jäänud (Tsement tõrw, wärw, raud, aampalgid jne.). Selle materjaalile on hakatud uut juure ostma, waatamata, et teda suurem hulk olemas ja tarwidust tema järel ei ole. Näituseks naelu on ostetud aprilli ja septembri kuudel kokku 1663 puuda 23 naela kalli hinnaga, kuna nende järel suurt tarwidust ei olnud, sest kõik wanad naelad on alles. Praegusel ajal on näha naelte hinna langemist.

Ehituslaudu on tellitud niisuguse isiku käest, kes on endal lubanud riiki petta ja uute laudade äratoomisel wanu halliks pleekinud alawääratusliisi laudu wahela seganud, missugused ka kontrolli ekspert on alawääratuslikuks tunnistanud. Lauad on ostetud Ehituse ja Korterite osakonna kantselei kirjutaja is. S. saeweskist. Ostmise üle ei leidu ei kuulutusi, ei tehnilise komitee kinnitusi kauba ja hinna kohta, ei ka mingisugust lepingut. Kõik on toimetatud isiklikult osakonna ülema poolt.

Aprillikuus s. a. on insener R. ostnud Soomes kõiksugu kraami palju kõrgema hinnaga, kui sedasama kraami oli wõimalik osta Tallinnast ehk Saksamaalt. Kaubalepinguid pole üldse tehtud, sest neid pole wastuwõtmise aktides leitud. Korterite ja ehitusosakonna aruandest № 33. 10, juulist s. a. on näha, et Soomest ostetud elektri lampide eest on makstud rohkem, kui nende hinnad koha peal Tallinnas olid. Selle ärioperatsiooniga on 2500 lambi ostmise eest Soomest riigile 25.875 marka kahju tehtud, peale selle weo, komandeerimise ja muud kulud. Sellesama inseneeri poolt Soomest ostetud 25 kasti papinaelte pealt on rohkem

maksetud 1554 marka, peale selle weokulud. Nahkrihmade ostmise juures on wäljamakstud mingisugune wahetasu 12.750 marga suuruses. Kellele see on makstud ehk mis eest, pole komisjonil wõimailik kindlaks teha, sest selle kohta puuduwad dokumendid ja allkirjad.

Katuse plekki on ärimehe Schurawjewi poolt pakutud 1200 marka puud. 4 päewa hiljem on „Robori“ kontor sedasama katuseplekki pakkunud 1260 marga eest puud. Plekk on arusaamata põhjustel ostetud „Robori“ kontorilt, sellega maksetud 941 puuda 1 n. eest rohkem 56.460 marka.

9. septembril 1920. a. on ostetud kaupmehe Haasowi käest 1602 puuda 21 naela traatnaelu, á 1750 marka puud. Tehniline komitee on selle hinna kinnitanud. Tallinnas oli sel ajal traatnaelte hind 1400 marka puud. Wõttes keskmise turuhinna 1576 marka puudast, on maksetud 1602 puuda 21 naela naelte eest rohkem 278.835 marka. Selle juures ei täitnud Haasow oma esialgselt lepingut naelte sortide kohta, waid tõi suurema mõõdulisi naelu rohkem, kui ettepanekus tähendatud (suuremad naelad maksawad palju vähem). Selle partii naelte ülekaalumisel leidis komisjon, et terwes partiis on naelu kaalu järel 15 puuda $31\frac{1}{2}$ naela vähem, mis wälja teeb 27.628 marka. Seda endisele kahjusummale juurelisades sai riik Haasowilt naelu ostes 306.463¹/₂ marka kahju. Naelte sortide hindasid, iga sort eraldi, ei ole kuhugi ülesmárgitud, kõik on ühes summas näidatud. Kuna aga wáikeste ja suurte naelte hinnawahe suur on, jäeti sellega kaupmehele täielik wabadus naelu segades pettust korda saata, mis ka sündis.

Ladu hoowi peal on hulk raudtalasid, mis juba kauemat aega lahtise taewa all on seisnud ja paksu roostekorruga kattunud. Ka on palju raudtalasid arwestamata.

Ladus leiti arwestamata 400 rulli katusepappi. Ladu ümbruses on lugematta telliskiwi wirnad, mis nähtawasti kellegi hoole alla ei ole antud, sest inimesed kannawad neid laiali. Ka weawad töömehed neid koorimatega Toompeale ehituse juure, ilma et keegi arwet peaks, kui palju ära wiiakse ja järel walwaks, kas nad mitte kuhugi mujale ei weeta.

Eeriku ladus leidis komisjon 12 waati katuse tõrwa ja 64 tunni tsementi, mis kuskil arwesse ei olnud wõetud. Niisugune olukord hubab kraami ükskõik mis ajal kõrwale toimetada.

Sama ladu hoowis on suur hulk raudaampalke, mis kuskil arwestatud ei ole. Niisama lasub sääl hunikus suur hulk raudwoodisid, mis kõlbmataks tunnistatud. Kom-

misjon leidis nende hulgast pooled kõlbulikud ehk wága wáheste wigastustega.

Likwideeritud wäeosadest toodud puu mööbel seisab lagedal wäljal wihma käes. Suurem hulk on liimist lahti läinud ja ilma mõjude all rikutud.

Lagunenud katusega puukuuris, mis wihma läbi laseb, on hulk Lutheri wabrikust ostetud täiesti uut wakseeritud mööblid ja wäeosadest ja asutustest toodud pehme mööbel ja kirjutuslauad. Mitmed asjad on wee all kannatanud.

See on üldjoontes iseloomulikkumate nähtuste kokkuwõte. Komisjoni poolt esialgselt tehtud pääliskaudse hindamise järel ligineb kahju summa poole miljonile. Selle juures on täiesti arwesse wõtmata jäetud see kahju, mis on sündinud äärmise hooletuse ja lohakuse läbi riigiwaraga ümberkäämisel, nagu see komisjoni aktist selgub, mille tõttu jälle sadade tuhandete eestriigi warandust on rikutud ja laiali kantud.

Lihtsüdamline kodanik arwab muidugi, et süüdlased eelpool toodud lubamata nähtustes ammugi juba trellide taga istuwad, kui riigi waraga kuritahtliselt ümberkääjad. Asi pole aga sugugi nii. Kui esimene komisjon oma töö tagajärjed kõrgematele wõimudele esitas, määrati uus komisjon, kes eelmise tööd pidi rewideerima. Uuesti moodustatud komisjon algas oma tööd sellega, et esimesele ametlikus kirjawahetuses selgeks tegi, et wiimane oma otsekohesest ülesandest kõrwale on kaldunud, s. t. oma wõimupiiridest üle astunud. Kuna ta ainult ladude seisukorda pidi uurima, julges ta ka Ehituse ja Korterite osakonna ja Tehnilise komitee tegewust arwustada ja seal ettetulnud wäärnähtusi paljastada. Selle järel üldiste lausetega, ilma kindlaid faktisid ettetoomata mindi süüdistustest üle ja tunnistati esimese komisjoni poolt süüdistatud isikute seletused, mis tihti asja faktiliselt ümber ei lükka, waid ainult wäheusutawaid ja mitte midagi ütlewaid wabandusi ette toowad, „üldiselt rahuldawateks“. Ainukeseks tingimiseks tehti selle juures see, et „põhjusemõttelikult peawad kõik rewideerimisel ilmsikstulnud puudujäägid Ehituse ja Korterite osakonna wastutawate ametnikkude poolt kinnikaetud saama, kas rahas ehk natuuras“ (waata komisjoni rewideerimisakti lõpukokkuwõte! R—m.). Sarnane asja lahendamiswiis on wist küll seni kohtu praktikas tundmata ja ei tohiks tal ka Eesti wabariigis aset leiduda. Samal arwamisel oli wist ka Riigikontrolli sõjawäe osakonna wanema kontrollööri abi M ä g g i, kui ta teise komisjoni rewideerimisaktile resolutsiooni kirjutas: „Olin juures ja leian, et riigile tekitatud kahju tuleb sellekohase uurimiskomisjoni poolt täpisealt kindlaks

teha, seda raha peale ümberhinnates ja süüdlased kohtulikule wastutusele wõtta. 12. IV. 21. Mäggi“.

Peale sarnast otsust walituswalit-suse ülempealkownik Rotberg siiski wõimaliku olewat 22. weebbruaril 1921. aastal kogu rewideerimismaterjaali sõjaministrile esitada, paludes asja lõpetatuks lugeda.

Ja sõjainistri abi kirjutab ettekandele resolutsiooni: „Kausta. 23. 2. 21. Kindralmajor Larka“.

Wõhik, kes kantselei keelt hästi ei tunne, jääb tingimata arusaamatusse. Ta saab ehk ainult küll sellest aru, et see kohtu alla andmist ei tähenda, aga ta õigusemõiste ei lase ka muud lahenduswõimalust ettekujutada. Ei, kausta panek ei tähenda ei asja kohtu kätte andmist, ei ka otsekohest ärälõpetamist. See paneb asjarutuse määramata aja peale seisma, ehk nagu moodsas keeles üteldakse, — „kalewi alla“.

Uskumata näib kogu see asi olewat. Jälgides ajakirjandust ja kohtuotsusi, võib peaaegu igal sammul näha, kuidas mõni sõdur, kelle süü läbi mõni väike asi kaduma läheb ehk kes oma wäeosa kõõgis tühja kõhu sunnil Ameerika suitsupeki küljest ribakese löikab, ise sööb ja ka seltsimehele annab, kohtu alla antakse ja mitmeks kuuks türmi mõistetakse. Ja siin lastakse ääretu lohakuse ja hooletuse tõttu riigi warandus sadade tuhandete ja miljonite kaupa hukkuda, saherdatakse, tehakse riigi ja kaaskodanikkude kulul äri kindla teadwusega aastate jooksul, ilma et mingisugust wastutust karta oleks. Wist alles kaugel mägede taga on see aeg, mil iga seaduse wastu eksija kohta, olgu see suur riigiwaras ehk nagu mõnemargaline wargapoiss, ühesugust mõõdupuud tarwitama hakatakse.

R—m.

SOJAWAELASTE PALGAOLUDEST JA SOJAWAEL KOSSEISUDEST.

5. skp. arutas Wabariigi walitus riigiametnikkude palgaküsimust ja tunnistas palgade kõrgendamise 1. jaanuarist 1923. aastast arwates põhimõttelikult tarwilikuks 20—80 protsendi suuruses. Wastuwõetud põhimõtete alusel tehti Rahaministeeriumile ülesandeks üksikasjalist palgasuurendamise kawa kokku seada. Ühenduses selle küsimusega kerkis uuesti päewakorrale ka walituse asutuste kosseisude vähendamise küsimus. Nimelt tahetakse kokkuhoidmise mõttes käsikäes palgade kõrgendamisega vähendada asutuste isiklist kosseisu. Ko-

hustati kõiki ministrisi kiires korras oma ministeeriumi uusi kosseisa wälja töötama ja Rahaministeeriumi saatma.

Riigiametnikkude palgade normeerimine on üks terawamate küsimustest, mis alatasa meeles pinewil on hoidnud, nurinat tekitanud ja mille otstarbekohasest lahendamisest nii wäga tuntawalt kogu meie riiklise aparadi teowõime ära onoleb. Ametnikud saawad meil näljapalka, millega waevalt hinge sees suudetakse hoida. Loomulikuks selle nähtuse järelduseks on paratamata tööjõudude otse paaniline põgenemine erateenistusse, kuna riigiasutustes asjaajamine kiratsema löi, igasugused kuritarwitused igapäiseks nähtuseks tikkusid saama jne. Sedasi edasi lasta kesta tõesti ei wõi, millepärast wab. wal. otsust kõigiti terwitada tuleb ja soowida, et uuendus wiibimata ja põhjaliku järeлкаalumise järel läbi wiidaks.

Peab otsekohe tähendama, et uuenduse elluwõimimine paljude takistuste wastu pörkab, milledest ülepeasemiseks teesid peab otsima ja leitama. Kõige esimesel joonel dikteerib siin muidugi riigi rahaline seisukord nii mõndagi ette. Eelarwe suurenemine saab paratamata nähtuseks. Ei aita siin ka palju kosseisude vähendamine, sest paljudes asutustes on kosseis juba äärmiselt kokku tõmmatud ja leidub neid asutusi, kus wastuoksa ehk suurendamisegi peale mõelda tuleb. On ju teada asutusi, kus kosseisude vähendamise tagajärjel n. n. „abitööjõudude“ palgamiseks palju suuremaid summasid wälja on antud, kui waremalt rohkema arwu alaliste ametnikkude juures. Meie ametiasutuste kalliduse juures ei ole niiwõrd süüdi suur isiklik kosseis, kui nende wilts organisatsioon ja wõimata mitteotstarbekohane tööalade jaotus, wananenud, Wene eeskujule põhjenuw asjaajamise süsteem jne.

Eriti on hädaldatud Sõjaministeeriumi eelarwe juures, mille wäljaminekud lõwiosa riigi eelarwest omale pärida. Täitsa tõsi, kuid sarnane nähtus ei ole omane mitte ainult Eestile, waid kõikidele riikidele. Sõjawägi on ja jääb paratamatalt kõigi hädaldamiste peale waatamata wist kauakski weel kõige kallimaks asutuseks. Aga sõjawäe peal põhjeneb meie riikline iseseiswus ja sellepärast tulewad need kulud kanda nurisemata. Katsutagu ainult korrakski järele mõelda, mis sünniks siis meiega, kui korraga oma sõjawäe häwitaksime? Mõne päewa jooksul pühitaks Eesti nimetus kaardid. Iseenesestki mõista peame püüdma wõimalikult piskuga läbi ajada. Sõjawäge on küll mitmedkümnend korrad juba wähen-

danud, asutustel ja wäeosadel vähemalt kümnendad koosseisud tarwitusel, nii et arwuliselt koosseisa waewalt korda läheb vähendada. Wõidaks teha seda ehk mõnes asutuses, kuna teises kohas selle wastu aga suurendama peaks, nii et lõpu resultaat üks ja sama oleks. Sõjawäe kulusid wõiks aga küll kokku hoida teisel teel, kui ainult praegustel wäejuhtidel selleks tahtmist jatkub. Näitusena wõiksime tuua laewastiku, tehnika kooli, ohwitseride ja kindralstaabi kursuste reorganiseerimist j. m. Merewägi on kõige kallim wäeliik, kuid sealjuures on igaihele päewaselge, et ta oma otstarwet praegusel kujul täita ei suuda. Mahawisatud miljonid, mida teisel kasulikult ära tarwitada wõiks! Sw. tehnikakool — see wenelaste „kindel linn ja warjupaik“! Tehtagu selgeks, et kooli hiigla kulusummad riiklistes huwides tarwilikud! Neid ülesandeid täidaks igatahes kaugelt palju paremini Tallinna tehnikum. Juba lektorite-wenelaste linna-Tondi wahelise autosõitute kuludega wõiks wist suuri asju korda saata. Ohwitseride kursused praegusel kujul maksawad samuti määratud summasid ning ei wasta põrmugi ajanõutele. (Selle küsimuse juure tuleine lähemal ajal weel tagasi). Sõjaministeeriumis leidub igatahes asutusi, mille olemasolek tingitud ainult mõne isikule kohamuretsemise tarwidusest. Ühenduses uute palganormide maksmapanemisega tuleks sõjaministeeriumil küll eeskätt sarnaste ebaloomulikkude nähtuste likwideerimise kaudu tõuswaid kulusid katta, mitte aga ainult leppida wäiksemate isikliste koosseisude muudatustega (kus see wõimalik on). Selles walitseb igatahes täieline lahkuminek sõja ja teiste ministeeriumide wahel.

Teiseks peaks tõsiselt järel mõeldama elukutseliste sõjawäelaste — ohwitseride — palkade tõstmise üle. Palgatingimised sõjawäes on wõimata wiletsad, wiletsamad kui mujal, mis kõik tubliinad mehed minema peletab. Meil ollakse harjunud, wõi tehtakse seda sihilikult, sõjawäe elutingimisi pidama paremaks kui mujal ja unustatakse ära, et sõjawäes teenimine seotud on koguni iseäralise olukorraga, mis suuremad wäljaminekud paratamataks teeb. Sõjawäelane ei saa millalgi öieti omale jäädawamat kodu rajada, waid peab ikka ja alati jääma rändawaks olewuseks, keda wahetpidamata ühelt kohalt teise määratakse ja kellel alatasta elukohta tuleb wahetada, sest meie wäeosade asukohad (dislokatsioon) on liig muutlik. Sarnane alatine kolimine ja eluwis toob suuri kulusi kaela, iseäranis weel perekonna inimestele, kelledel tihti peale

lahus elada tuleb. Iseäranis täbar on korteritega, mille eest hingehinda nõõritakse, mis tihtipeale poole palga suuruseni ulatab. Sõjawäelased olid liinil ja ei wõinud endid ju korteritega warustada ja nüüd tänutäheks orja teistele raha. Wõimataks on päriselt kujunenud seisukord Tallinnas ja mõnes teiseski linnas. Omawalitsuse asutused näitawad aga üksteise wõidu üliagarust üles igasugustest kohustest wabanemise suhtes, mis neil Wene walitsuse ajal kanda olid. Teistes ametkondades teenistuses olijad, kelledel kindel elukoht, leiawad wõimalust ka mujalt kõrwalteenistust leida, sõjawäelased ei wõi ega saa aga selle peale mõeldagi ja tuleb neil rehkendada ainult riigilt saadawa palganatukesega.

Kui ligemalt jälgida sõjawäe palgatingimisi ja seda wõrrelda mõne teise ametkonna omaga, siis näeme milline määratuwahe siin walitseb esimeste kahjuks. Toome ainult ühe illustreeriwa näituse. Roodu ülem, kapten, saab sõjawäes midagi 7500 marga ümber, seal juures on see koht üks raskematest ja wastutusrikkamatest. Elukutseliselt ohwitserilt nõutakse vähemalt spetsiaal, sõjawäelise hariduse kõrwal üldist keskkooli haridust. Kaptenini tuleb teenida alanates auastmetes ja palga peal 10—20 aastat ja roodu ülemaks saada awaneb wõimalus ka üsna wähestele, sest et sõjawäe wäiksuse juures neid kohti jumal teab kui palju pole. Wastutus aga, nagu ülewalpool juba tähendatud sai, on määratu. Roodu ülem peab olema oma roodu kaswataja, juhtija ja on seal juures koormatud igasuguste majandusliste asjade ja hulga kõrwalülesannetega. Iga sõduri püssi järelgi tuleb walwata ja wastutada.

Wõtame nüüd Siseministeeriumi n. n. „wabapalgalise“ piiripolitseiniku, kelle rahaline palk prii korteri, riiete jne. juures ka 7000 mr. ümber. Siin on ju määratuwahe. Piiripolitseinikuks saamiseks ei ole tarwis ei kesk ega mingisugust eri-haridust ega ka wäljateenimise aega, waid sinna jatkub wäga hästi juba meie algkoolide tarkusestki, ametikohused on ju kõige lihtsamad. Elamistingimised maal kaugelt odawamalt kui linnas ja olles pooleldi riigi, pooleldi aga eraisikute teenistuses (palga saawad wiimaste käest) on kindel, et seal peale „normeeritud“ palga ka ikka midagi lauale kukub. On selge, et wiimaste eest isalikult hoolt on kantud ja neile ohtrasti wälja on pingutud. Weel kurwema pildi saame wõrreldes meie praeguseid ohwitseri palkasid endise Wene sõjawäe omaga, kus palgatingimised ju ka kaugeltki mitte hiilgawad ei olnud. Roodu ülem sai seal midagi 180

kuld-rubla ümber. Wõetagu waewaks seda summat päewakursi järel Eesti markadesse ümber hinnata ja te saate kümned tuhanded. Meie ohwitserid ei wõi aga kolmandik osastki und näha. Kõige juures olid Wene wäes kõrgematele kohtadele tõusmise wõimalused suured, kuna need meil pea täitsa puuduwad, kes tahab aga jäädawalt ühe ja sellesama astme peale peatama jääda. On igatahes paratamata tarwidus, et palk meil mitte sõjawäes ainuüksi ära ei tohi olneda teenistusekohast, waid ka aukraadist ja teenistuses olemise aastatest. Ainult sellel teel kindlustame omale sellel alal tööjõudu, kuna muidu kiratsema jääme. Peetagu meeles, et seisukord juba warsti suuresti muutuda wõib. Ohwitsera on meil praegu enam-wähem rohkesti ainult hiljutiste sõdade tagajärjel, kellede seas aga suur tung teistele aladele üleminekuks.

Kokkuwõttes wõiksime öelda. Sõjawäelaste palgad on wõrreldes teiste ametkondadega palju wiltsamad, iseäranis kui arwesse wõtta nende iseäralist, lahkuminewat olukorda. Palkade suurendamine on tarwilik ja tuleb läbi wiia kawakindlalt, silmaspidades kõiki kogemusi ja eeltingimisi. Nii näituseks, peaks tingimata Tallinna garnisonis teeniwad ohwitserid wõrreldes teistega suuremat palka saama, kas wõi mingisuguse lisapalga kujul, sest wäljaminekud ülespidamise ja eriti korteri peale on seal märksa suuremad kui mujal. Iseäranis silmatorkaw on praegu rooduülema kohustustele mitte põrmugi wastaw palk. See koht, kui üks tähtsamatest, saagu erilise tähelepaneku osaliseks jne.

Sõjaministeeriumi üldiseid wäljaminekuid püütagu wähenendada mitte niipalju isikliku koosseisu wähenendamise teel (nagu nii on nii mitmel pool inimesed tööga juba liialt koormatud), waid põhjalikuma organisatsiooni muutmise kaudu. Praegune maksew korraldus pakub selleks igatahes oltralt wõimalust. Jatkugu ainult selle ministeeriumi juhtiwatel meestel head tahtmist selleks, samuti ka oma kaitsealuste kasude eest paremini walwel olemiseks. Seni on neid igatahes lastud waesedlapsed olla ja wähe ehk mitte midagi äratehtud seisukorra walgustamiseks. Meie ei wõi aga tahta ega nõuda, et eraisikud igas sõjawäe küsimuses kompetentsed peaksid olema. Oma õiglaste huwide walgustamine ja kindlustamine jääb ikkagi sõjawäelaste eneste asjaks ja kui see tehtud, siis kaowad ka paljud eksiarwamised. Ei teeks wist wiga ja oleks tarwilik ning kohustaw, kui ka warjusurmas olew ohwitseride Keskkogu juhatus selles suhtes end liigutaks. Seni

pole püüetki kusagilki pool märgata olnud, mis kartust tekitab, et nüüd tähtsal momendil oma kohustusi ei täideta. Argu unustatagu — ohwitserid ei lähe ja ei tohigi minna kollektiivselt oma palgatingimiste parandust nõudma ja streikima nad ka ei hakka, waid on arwamisel, et mitte ainult küsijate ja „wäljapingutajate“ eest hooft ei kanta, liiatigi kui siin tegemist on esimese järgu tähtsusega riiklise küsimusega.

Kiwilane.

KAS LUKE LIIN WÕI LÄTI-WALK.

Eesti-Läti wahekorras on saatuslist osa etendanud meie diplomaatia saamatus ja äärmine järelandlikkus, mille järeldusena oleme aneliselt määratud kahju saanud ja hulk oma põlist maala kaotanud. Kes suudaks näituseks unustada kurikuulsat Tallentsi piirijoont, kus tegemist on õieti mitte enam lohakuse, waid millegi muuga. Kuid wõib konstateerida püüet toetasjade warjamiseks — katsutakse lihtsalt mööda hiilida selle kurwa sündmuse tagaseina walgustamisest. Kõik peab jääma musta saladuse katte alla! Isegi meie ajakirjandus ja seltskond on olnud kogu aeg wõimata tagasihoidlik ja ükskõikne. Toome selle oletuse tõenduseks ainult ühe näituse. Piiritõmbamisel jäi nagu teada, Walga linn meile, kuna Läti alla sattus Walga eeslinn — Luke alew. Ka süngi ei rahuldanud wahekohtunik mitte meie õigustuid nõudmisi. Põrmugi mitte, kuna sarnane kunstline piir linnalt kaswamise wõimaluse wõtab ja ta eluawaldused kammitsasse surub. Lätlaste hundiisu käis muidugi kogu Walga kohta. Lootuste luhtamineku järel oldi isenesestki mõista tulist wiha täis. Walga kaotust taheti teisiti tasa teha. Nimelt kuulutati Läti Luke alewik suure hallooga Walgaks, mille maakonnalinnana ülesehitamiseks Läti Asutaw 50 miljoni L. rubla määras. Sarnane samm oli igatahes Eesti aadressil wäga ja wäga ebatahtiline ja wäljakutsuw ning polnud naabritel absoluutselt mingit olulist põhjust ega moraalset õigust mitte õiglasel teel omandatud wäikest Eesti linna osa, Eesti omaks saanud linna nimetusega nimetada ja esitada, waid on siin tegemist omawolilise omandamisega. Imelikul kombel ei kutsunud aga sarnane teguwiis mitte meiepoolseid protetesta esile, waid lepitil sellega rahulikult kui paratamusega ja ametlikud asutused ning ajakirjandus olid lätlastele selles uuestiristimise töös nobedak abiks ja sedasi hakkaski figureerima oma „Walga“ kõrwal weel mingisugune abstraktne (!) „Läti-Walk“, milline nimetus tänase

päewani püsib ja jäädawa kodanikuõiguse peale prätendeerib.

Nii see aga milgil tingimisel jääda ei tohi. Elu ise on lätlaste rahvuslisesest auahnusest õhutud plaanidest karmilt kšipsu läbi tõmmanud ja selgeks teinud, et ainult jonnist ja kadedusest weel küllalt ei jatku uue linna ellukutumiseks, waid et selleks teised elulisemad eeltingimised olema peawad, mis aga nende Luke linnakesel täitsa puuduwad. Kunstliselt Walga küljest äralõigatuna, Läti rahwarikkamatest kohtadest kümnete werstade kaugusel ja lahutud suurte soode ja rabadega ei suuda maakonna rajal asuw pisike alew milgi tingimisel maakonnalinna ülesandeid täita, maksku Läti riik oma kehwest kassast sinna kas wõi mitu korda 50 miljoni rubla, waid wõiks Luke alew öitseda ainult Walga linnaga ühendatult. Seda tõendawad piltlikult ju ka lätlaste ärdad nurumised ja hüüded Sepa tänawa ja teiste piiripunktide awamise järel. Niipea kui piir aga suluti, oli naabritel wesi ahjus ja nälg waraks. Kuid lõppude lõpuks jääb see ikkagi meile enam-wähem kõrwaliseks asjaks kuidas naabrid oma asjadega ja ettewõtetega hakkama saawad.

Tingimata aga on tarwilik, et meil omalt poolt ei pruugi neid meie eneste wastu sihitud sammudes mitte toetama tikkuda, sellepärast kõige esimesel joonel mitte milgi juhtumisel enam mitte „Läti-Walk“, waid „Luke“. Igatahes on see sedasi õige ja jääwad paljud segadused olemataks, mis muidu linna nimede sarnadus paratamata kaasa toob. Wiime selle tarwiliku uuen-duse kohe läbi igapäewases jutuajamises ja ajakirjanduses, kuna walitsuse asutuste jaoks ametlik korraldus end ka liig kaua oodata ei tohiks lasta. Tahame loota, et need read ei kõla mitte ainult kurtidele kõrwadele.

Walklane.

„WORMILIK“ KIRJAWAHETUS.

Oleme jällegi ühe sammu wana bürookraatlise walitsuse poole tagasi astunud — meil hakkawad jällegi ametlikus kirjawa-hetuses „wormid“ päwakorrale ilmuma. Kuna sõja ajal kirjawahetus tihti lihtsal kujul käis, ilmuwad nüüd wisalt lugemata pabe-rid, mille pealkirjaks wägew sõna „Raport“ on wirutatud ja „raporti“ teksti alguses mürisewad laused: kannan ette; panen ette jne.

See sõna „raport“ on juba iseenesest iga eestlase waimule seedimata — temas tundub ikka nii, kui midagi wõörast... arusaamatut! Ja siis need sõnasõnalt We-

nekeelest laenatud sõnad — kannan ette... Eestlane saab selgesti aru, kui näituseks perenaine solgipangega möödamaines küsimuse peale: mida sa kannad — wastab:

„Kannan sigadele solki ette...“

Wäikest paberilipakut, nimega „raport“ ei ole aga wõimalik milgil kombel ette k a n d a, sest esiteks ei ole ta nii raske, et seda kandma peab ja teiseks läheb hari-likult niisugune k a n n e postiga. „Kannan ette“ peale wastatakse harilikult: „panen ette...“ Niisugune „ette panek“ omab tilhtiigi humoristilise ehk koguni teise mõiste. Näituseks lugesin „ametiliku“ paberit, kuhu sõnasõnalt kirjutud oli: „Panen täna kõigi halastaja õdedele kell 6 õhtu ette, minu kabinetit ilmuda palatist, puhašt pesu läbirääkimiseks ühes wõttes. Ülemarst X.“

Sõna „panen ette“ on wististi endisest Wene sõnast „predlagaju“ wõetud, kuid see ümberpanek on nii hale, et sada kord parem oleks, kõik need ümberpane-kud; need ettekanded ja panekud, kus seda ja teist jätta, nende asemele sellekohased emakeelsed sõnad päwakorrale wõtta nii kui: „esitan — kohustan jne.“ Ja see ilma mõtteta, arusaamata ja wõöras sõna „ra-port“, mis küll endise monarhistilise Wene „ülemuse“ — kuid mitte demokraatlise Ees-ti wabariigi malewa juhi kõrwu kōditada ei wõi — see wõiks küll wäga kergelt paberi eestotsast ära jätta ja ühes kõige büro-kraatlise Wene tolmuga prügikasti wisata. Ta on hoopis ilmaegne!

Kuid mitte sõnadest, nendest arusaamisest ja nende tähendusest ei olnud minul mõte kirjutada, sest niisugused asjad wõiwad ainult näidata, et meil weel kõik nar-rid, kes Wene kommete hingeliselt järel ahwiwad — kadunud ei ole ja et see halpi-mine riigile ainult moraalses suhtes kah-julik on.

Palju walusamalt salwab igat asja kur-sis olewat ja riiklise huwide kallikspidajat see asjaolu, et meie wāhjasammul „wormi-de“ juure tagasi ronime. Ja kui palju toob niisugune mõisteta ja mõtteta „formaalsus“ riigile majandusliselt kahju, seda näidaku mõned allpool ettetoodud faktid:

1) On olemas päwakāsk, kus nõutakse, et kõik sõjawäelaste teenistuslehed täie-liste andmetega warustatud oleks, mille jä-rel täielik pilt sõjawäelase teenuste hinda-miseks lehe läbiwaataja ees wõiks olla. —

Pealt näha tänuwäärt korraldus, sest sõ-jawäelase teenuste hindamine on ju iga au-sa kodaniku pūha kohus. (Kuidas on lugu tegelikult selle „teenuste hindamisega“ wa-litsewa ringkondade poolt — seda otsusta-

gu lugeja, sest ta wõib iga sammu peal sel-
lest „pilti saada“.

Kirjawahetuses ja iseäranis „wormili-
ses“, nõuab see teenuste hindamise otstar-
beks kõlaw päewakäsk riigilt nii suuri ku-
lusid ja asjata tööjõudu, et see tõsiselt mõt-
lema paneb. Seda päewakäsku tarwita-
takse tihti ametlikuis ringkondades isekes-
kis jonnijamiseks ja üksteisele „pirnide
panekuks“.

X. maakonna rahwawäe ülema kirjuta-
jal puutub sõdur Wilkhausi teenistuslehti
läbisõrdes silma, et W. sõja algusel waba-
tahtlikult kooliõpilaste pataljoni teenistus-
se on astunud, sealt 8 jalawäe polku üle-
wiidud, siis Wõnnu all lahingus haawatud,
haigemaija rawitsusele ülewiidud, üle kahe
kuulise wäeosast äraoleku endisest polgu
nimekirjast maha kustutatud, maakonna
rahwawäe ülema korraldusse.

Rahwawäe ülem on teda suurtükiwäe
polku uuesti teenistusse määranud...
Kuid, äkki puutub kirjutajale silma, et W.
haigemajast 13. aprillil wäljakirjutatud ja
uue polgu nimekirja 20. aprillist üleswõet-
tud... Kus on wahelt 7 päewa jäänud?

Nüie ole „wormilik“ — teenistuslehtede
kimp kisutakse aktist wälja ja saadetakse
teele. Esiteks haigemaja aadressil — —
et see aga likwideeritud, siis rändab paber
edasi, sõjawäe arhiwi. Sealt tuleb was-
tus, et sõdur W. tõesti haigemajas rawit-
susel on olnud ja 13. aprillil rahwawäe üle-
ma korraldusse wäljasaadetud. Kuid, 7
päewa! Ja paberikimp rändab jälle edasi
— I. suurtükiwäe polgu ülema korraldusse
pälwega, puuduwa 7 päewa eest teenistus-
lehe täitmiseks. Et polgu staabis sõjate-
gewuse aegsed teated täielikult puuduwad,
siis saadetakse paberikimp ringkäigule —
batarei ülematele, järjekorraliseks täitmi-
seks. Wiimastest batareist ilmub tublisti
paksemaks paisunud kirjawahetus tagasi,
teatega, et niisugust meest kusagil teeninud
ei ole.

Kirjawahetus rändab edasi — 2.-se
surtükiwäe polgu ülemale „alluwuse järel“.
Seal selgub, et W. on teeninud kunagi soo-
musrongide X. batareis, mis juba ammu lik-
wideeritud. Kirjawahetus rändab jälle ar-
hiwi... batarei likwideerimise puhul.
Sealt tagasi rahwawäe ülemale teatega, et
W. 20. aprillist batarei nimekirjadesse üles
on wõetud nii, kui teenistuslehed näitawad.

Siis kargab aga rahwawäe ülemal hing
täis!

„Kes me oleme... keda nad nõogiwad?“

Uuesti rändab kirjawahetus 2. suurtüki-
wäe polku tagasi... seekord juurelisatud
uue nõudmisega, et ka uus wabastamise

tunnistus kokku saaks seatud, sest sõjaajal
batarei poolt wäljaantud tunnistus ei ole
„wormilik“ ja sõjaaegse wormide täitmata
jätmise eest peab 2 aastat ehk rohkem lik-
wideeritud batarei asju polk õiendama...
nii kõlab sõjaministri päewakäsk. Polgust
tuleb teade tagasi, et seal wõimalik ei ole
uut tunnistust kokku seada — puuduwad
andmed!... Kirjawahetus rändab aga ta-
gasi teatega, et polk sõjaministri päewakä-
su põhjal kohustatud tunnistust uuesti wäl-
ja andma ja selleks andmeid sõjawäe arhi-
wist saada wõib. Midagi ei ole parata!
Jälle lendab kirjawahetus arhiwi, sealt ta-
gasi — saadud andmete põhjal seatakse
uus wabastamise tunnistus kokku ja saa-
detakse rahwawäe ülemale lootuses, et nüüd
kirjawahetusel ometi kord lõpp on.

Kuid — wõta näpust!

Mõne päewa järel ilmub tuntud pakk
jälle tagasi, rahwawäe ülem küsib pikas
wahekirjas, kas on uue tunnistuse 3 osa
sõdur W.-le postiga kätte saadetud ja miks
puudub likwideeritud wäljabatarei warus-
tuse nimekirja. Kirjawahetus saadetakse ka-
tegorilise teatega tagasi, et warustuse ni-
mekirja kõige parema tahtmise juures ikka-
gi wõimata kokku seada on.

Nüüd järgnes umbes kahe kuuline „wa-
herahu“...

Siis ilmub aga äkki polku jällegi tuntud
kirjawahetus. Ja missugusel kujul! Endi-
sed teenistuse, warustuslehed, wahekirjad
ja wabastamise tunnistused on muutunud,
puruks rebitud paberi lipakateks... sealt
ei ole wõimalik enam midagi lugeda, mis
aluseks oleks sõdur W. sõjateenuste hinda-
misele! Kuid pealt poolt ehiwad kimpu
ued hiilgawad pealkirjad: „X. maakon-
na Politsei ülemale sõdur W. ülekuulami-
seks kirjawahetuse sisu järel; X. rajooni
ülemale — W. ülekuulamiseks — X. jaosk.
ülemale, W. elukoha muutuse tõttu. Lõ-
puks peale mitmekordse edasi-tagasi käigu
leidub paberiwornas ülekuulamise protokoll,
kus sõdur W. seletab, et tema sõjawäljal
olles haawata on saanud, haigemajast wäl-
jakirjutuse järel rahwawäe ülema poolt
teisi wäeosasse — wististi soomusrongi
peale olla määratud ja mõne päewa järel
ka selle üles leidnud... kuupäiwi enam ei
mäleta. Nüüd nõuab rahwawäe ülem saa-
dud „andmete“ põhjal jällegi oma pealkir-
ja numbri selle ja selle täitmist. W. teenis-
tuslehes puuduwa 7 päewa suhtes.

Kuid see pealkiri ühes teiste endistega
on juba nii kulunud, et sealt enam midagi
lugeda ei wõi. Kõige hullem on see, et ka
teenistuse dokumendid pika rändamise tõttu
nii ära kulunud on, et nii mitmel pooled le-

hed puuduvad. Tuleb tahes ehk tahtmata kirjawahetus tagasi saata ja pealkirjast ära-kiri väljanõuda, sest nii sealt, kui ka teenistuslehtedest on nende katkemise ja kulumise tõttu võimata välja lugeda, mis ajast mis ajani puuduvad teenistuslehte nõutakse.“

Nii peab loodama, et kirjawahetus jälle endist ringkäiku alustab ja ialgi ei lõpe. —

Wäljaspool seisjale näitab niisugune „pirni panek“, wormi nõudmine ja jonnijamine lapselik — koguni uskumata ja naljakas. Kuid wõtame arwele selle margi, paberi kulu ja tööjõu raiskamise — siis wõib selgesti ette kujutada, missuguse „pirni“ niisugune õiendus meie riigile majanduslikes suhtes paneb!

Ja ei ole see kirjawahetus üks... Neid käib weel praegu lugemata hulgal igas wäeosas ja igas polgus.

Ja ometi on kápuga katsutaw, et sõdur W. need teenistuslehes puuduvad 7 päewa rahwawäe ülema juures käimise ning wäeosa otsimise peale ära kulutas... Täieliku „wormiliku“ teenuste hindamiseks pildi saamisel rikuti „pilt“ nii ära, et praegu sõdur W. sõjaaegse teenuste üle mingisugust pilti saada ei wõi peale 7 päewa puudumise, sest järelejäänud teenistuslehed on nii haledas seisukorras, et sealt midagi lugeda võimata on.

Ja nähtawasti selle järel hinnataksegi meie demobiliseeritud sõjawäelasi — kui neid mitte rahwawäe ülema kaustade, waid sõjawäljal ülesnäidatud „teenuste“ alal hinnatakse, siis oleks wast demobiliseeritud sõjawäelaste olukord praeguse wastand. Lõpuks näitusele tuleb weel juure lisada, et tihti asjade peale, mis teenistuslehtedes „suuremat puudujääki“ sisaldawad — rõhku ei panna, waid ainult 3, 7 ja 10 päewased wead üles otsitakse. Teatawasti on kusagil rahwawäe ülema aktis teenistusleht, kus keegi wigastatud sõdur peale haawamist wäejooksikute kilda on sattunud, kuid nähtawasti ei ole kellegil seda isu uurida, mil tingimisel see juhtus. Minu teada peaks wäejooksik suurem süüdlane olema, kui sõdur, kes haigemajast rahwawäe ülema juures käimise ja polgu otsimisega 7 ehk 3 päewa ära wiidab.

See on ainult üks ja ühekülgne näitus meie ametliku kirjawahetuse „wormilisest“ käigust, kuid wõtame üle riigi need summad kokku, mis sarnaste kirjawahetuste peale ära kulub postisaadetuste suhtes, arwame sinna juure weel töö aja raiskamine, siis tuleb silmade ette niisugune summa, et tahtmata juuksed püsti tõusewad.

Sellepärast oleks tingimata ja wiibimata tarwis wastawalt poolt niisugusele tegewusele piiri panna — kõik need teenistuslehtede „täiendused“, mis omal ajal täitmata jäid ja nüüd täita võimata — ära jätta.

Kõige loomulikun abinõu selleks on „wormide“ kõrwaldamine, sest kui ülemalt poolt nende täitmist ei nõutaks, siis ei oleks ka alust ilmaaegseks kirjawahetuseks.

Lapselik oleks uskuda, et Eesti demokraatlik polgu ehk diwiisi ülem ennast wi-hastaks, kui ta temale esitatud paberil põrisewat sõna: „raport“ ei loe. Weel mõnusaam oleks lugeda, kui meie ametlised paberid „kannan ette, panen ette“ ja teiste mõteta hiilgawa lausetes asemel lihtsa ja arusaadawa emakeelse: „kohustan, esitan“ jne. wõtaks. Tõesti, see oleks palju ilusam ja usun — ei rikuks ülemuse **autori-teeti!** — —

Loodame, et ka meie wägisi bürokraatlikeks muutuwasse kantselei õhku kord demokraatline päike paistab ja arusaamise tuul Wene aegse udu ja lämmatawa haisu laiali ajab.

See sünnib ainult siis, kui meie kantseleidest „onupoja element“ eemale walgub ja tõsised tööjõud asemele astuwad, kes täie arusaamise ja isamaa armastusega töötawad.

Söber Kaarel.

OMAD WITSAD.

Kahtlemata kuulub Eesti suuremate looduserikkuste hulka ülihea geograafiline seisukoht ja wõrdlemisi maaalaga wäga pikk mererand. Oleme tõusnud mererahwaks, kel oma kaubalaewastik ja kes Lääne ja Ida wahelisel kaubitsemisel ja muul läbikäimisel tähtsat osa etendab. Peale selle pakub kalapüük tuhandetele elu ülespiõamist. Kuid on weel üks külg, mille peale seni kahjuks weel wäga wähe tähelepanekut pööratud ning milles juba esimestes sammudes wääratusi tehakse. Nimelt wõiks Eesti mererand looduslike ilu poolest tõusta otsitud ja soowitud suwitus- ja parandus kohaks. Kõik eeltingimised selleks on olemas. Kõige esiteks juba kerge juurepääs Siis edasi — Kuresaare ja Haapsalu muda ei leia omale wäärilist — see on üleüldiselt tunnistud. Leidub peale selle kohtasi — ka Kuresaar ja Haapsalu kuuluvad sinna hulka — millede loodusliku isegi paljurännanud wäljamaalasi waimustada suudab. Wõtke näituseks Wirumaa rand, Narwa-Jõesuust alates.

Kuid kõige peale vaatamata wõidakse konstateerida — meie suwituselu põeb wähhakäiku. Juba tähtsamadki kohad — Kuresaare, Haapsalu, Narwa-Jõesuu — on pool-tühjad. Mullu igatahes walitses wähhemalt kahes esimeses kihawam elu. Mujal pole pilt rõõmustawam. Wäljamaalastest on tulnud ainult üksikud, peaaesjalikult soomlased, meie madala waluuta kursi tõttu, omad inimesed nähtawasti on suwitama walgunud sisemaale. Milles peitwad selle nähtuse põhjused? Mis wäljamaalastesse puutub, siis pole nende ligitõmbamiseks küll peaaegu midagi ära tehtud, kui mitte selleks lugeda mõnda wäljamaa ajalehtes awaldatud kuulutust. Puudub ajakõrgusel seisew informatsioon, puudwad ka alles mõnused, milledega wäljamaalased nii kokkukaswanud on. Meie kurordid on nende jaoks ikkagi liig primitiivsed. Looduslistele eeltingimistele peab kõrwa seltsima weel moodne, uuema aja nõuetele kõigiti wastaw sisseseade, alles siis wõime wäljamaa suurema tähhelpaneku peale lootma jääda, enne mitte. Ülejõu ei peaks see igatahes mitte käima, waid on tarwis ainult käsa külge panna. Muul aladel on tekkinud igasuguseid ühisusi just kui seeni peale wihma, kõik nad töötawad suurepäraliselt ning on saawutanud lühikese aja jooksul üliahid tagajärgi, miks ei peaks siis ka sarnased, suurema kapitaaliga töötawad kurordid endid ära tasuma.

Ühtlasi tuleb meie inimestel aga loobuda nii mõnestki halbtusest. Ei ole põrmugi liialdaw tõendus, et suwituskohtade kiratsemiseks just elanikud ise suuresti süüdi on. Sõja ajast on sissejuurdunud halb komme, nimelt tahtmine üle-öö rikkaks saada, teiste kulul elada. Minnakse wälja lihtsalt armuta nõõrimise peale, paari suwikuuga tahetakse wähhemalt terweks aastaks perekonnale eluülespidamist kindlustada, et siis rahuliku südamega jalgu seinu tugeses järgnewaks suweks uusi pügatawaid ootama jääda. Waewalt saab suwitaja kohale, kui tal juba tegemist tuleb teha woormeeste ahnusega (need on küll terwe riigis kuulsad selle poolest!), siis satub ta korteriomannikkude omakasu küüsi. Wäikse toakese eest nõutakse kuus tuhandeid, igatahes ei seisa hinnad allpool Tallinna omasid. Muidugi mõista ei unustata ka toidu juures tublit „pearaha“ wõtmist ära. Ühesõnaga, igas asjas ja iga sammu peal peab suwitaja kokkupõrkama sarnaste nähtustega. Isegi kaupmees arwab heaks oma „protsent“ juure lisada. Suwitaja muutub nagu teiseks olewuseks, kelle jaoks igalpool oma eri „taks“ ootamas. Muud-

kui hoia aga rahakott näpu wahel ja maksa lahkesti.

Aga kellel see lust on õige end päisepäewa ajal nii halastamatalt nõõrida lasta. Ajad on muutunud, elu enam-wähhem rahuaja rööpas liikuma hakkanud ja raha mitte enam nii palju liikwel. Waadatakse juba näppude peale ja rehkendatakse ning kaalutakse järel. Rikkamad leiawad, et Saksamaale suwitama minek praeguse rahakursi juures sugugi kallim ei tule, raputawad kodumaa toimu jalgadelt ning pühivad minekut, waesemad aga on sunnitud suuremalt osalt oma suwised puhkepäewad kas linnamüüride wahel möõda saatma ehk jälle kusagilgi sisemaal soodsamaid tingimisi otsima. Kurort — linnades ja kohtades aga haigutab wastu, tüütaw tühjus ning lugemata korteri aknaid ehib walge paberi tüükike. Järk järgult alandatakse ka hindasid, kuid ainult nimetamise wäärt wähesel arwul tõmbab juure seegi abinõu.

Sedasi igatahes edasi kesta ei wõi, waid tuleb kiires korras leida abinõusid seisukorra lahendamiseks. Wäliswaluuta on selleks meile liig kallis, et lubada luksust seda raisata asjade peale, mis meil omal paremalgi kujul olemas! Tarwis ainult korraldawat kätt. Kes peawad siin pööret tooma. Wähe lootust, et laiem ringkond ise arusaamisele jõuaks ja wabal algatusel senisest nõõrimise süsteemist loobuks. Eestlane on sarnasteks meelemuutmisteks ikkagi liig pikatõimeline ja wisa ning on õndsast Wene ajast pärinud halwa kombe ainult sunniabinõude peale enam-wähhem reageerida. Asjasse peawad astuma kohalikud omawalitsuse asutused, kes ju eestkätt sellest huwitud peaksid olema. Meil on maksew üüriseadus, mille järel korterite hind normeeritud. Kellegilgi ei tule meele küsida, kas nimetud seadus ka suwitajate huwisid kaitseb wõi mitte. Wümmasel juhtumisel ei peaks liig suuri raskusi tekitama, wastawate sunduslikkude määrustega ja kindla järewalwega elu reguleerida, millega muidugi mõista kaasakäima peaks kurortide ja teiste suwituskohtade paremale järjele seadmine, et nad Lääne-Euroopaga wõistlust wälja kanda suudaksid. Wõime kindlad olla, et mõne aasta pärast juba Eesti mereranna ja teised ilusamad kohad sootu rõõmustawamat pilti pakkuma saawad, kus mitte ainult omad, waid ka wõõraste riikide alamad igatsetud kosutust ja puhkust leiawad. Siht on igatahes sedawõrd rahwamajandusliselt tähtis, et selle poole püüda maksab ja peab.

Suwitaja.

TELEFONIMAKS LOOSITEEL.

Nii weidralt, kui see ka ei kõla, kuid tegelikult kujuneb see sellesisuliseks maksuks, kui kaks telefoniliini Tallinna ja Tartu wahel on, missugustest üks brongsist, kuid teine, nagu kuulda, rauast olewat. Raske on enesele ülepea nii pikka magistralliini niisuguste tähtsate Eesti elu keskkochtade (kordan: keskkochtadel!) wahel ettekujutada, kus liinide puudus ennast juba ammust ajast walusasti tunda annab, rääkimiseks kõlbmatana ettekujutada, missugune aga neile õnnetutele, kes selle liiniga ühenduse saawad — siiski peab kõlbama, kuigi mõnel korral ka pärast tundide wiisi ootamist 300 (!) marga eest sellel liinil sõnagi „ei suuda wäljakuulata“.

Oleks ammu juba aeg olnud nende Eesti tähtsamate keskkochtade wahel kolmas liin juure panna, et tüütawat ja kahjulikku sabasseismist ärahoida. Arwake kokku need sabasseisjate ootetunnid (muidugi ka need kaasaarwates, kes oma telefoni juures järjekorda ootawad), siis leiata, et kodanikkude aeg nagu mitte midagi ei maksaks, ei nad peawad selle armsa lõbu eest weel kallilt otsekohelelt rahas juure maksma. Kellel rutt taga, need wõiwad omi õiendustega weel enne manalasse jõuda, sest et isegi kolmekordse juuremaksuga „kiirkõnede“ tuleb küllalt kiirelt teine kord rohkem tundi äraoodata, et pärast suure maksu eest mitte miskit saada ja oma asi siiski (kui weel hilja ei ole!) telegraafi ehk muu abinõu läbi äraõiendada katsuda!

Kuulake seda kibedust üks ainsam tund, mis selle õnnetu liini alalised ja juhuslised häda ja õnne peale tarwitajad wäljakallawad ja just ilmsüüta telefonipersonaali peale. Mõned on ka juba tõmbiks jäänud ja ei leia siin enam midagi iseäralikku olewat, kui telefonisappa lähewad. Mitu tähtsat sündmust Eestis on kahjuliku pöörde saanud selle telefoniliini ülekoormatuse ja kõlbmatuse läbi — neil on õieti kahjutasu nõudmise õigus. Kuna aga kodanikkude läbikäimise hõlbustamine ilma selletagi iseenesest mõistetaw riigi funktsioon on, pealegi tahame kultuuri riikide hulka kuuluda ja see ei ole mitte sedawõrd kulukas ja wõimata toimetus (arwesse wõttes wõiks paljumiljonilisi majaostusid jne.), et seda tohiks edasilükata seda enam, et see peagi otsekohelelt (kõnede rohkenemise teel) ja ka kaudselt kodanikkude ajakokkuhoidmise läbi ennast äratasuks.

Päälegi on liig ülekohtune ühe käest, kellele halb liin juhtub, siis weel kõige selle lisaks rääkimise eest, mida teine teisel liinil 3 minutiga sai äratometada põhjenda-

mata 30 minuti eest kümnekordne hind wõtta, just kui oleks see juhuslik õnnetu (wõib olla ju ka waesem, kui teine kellele hää liin osaks sai) süüdi selles, et teist korralikku liini ei panda, kuna selle läbi ka telefoni preili isegi ütleb tihti mittemidagi kuulwat. Just walitsuse funktsioonid kannawad ehk kõige rohkem selle all, sellepärast ükskord ometigi euroopalik liin tõmmata, kuigi Aasias nad juba olemas on.

On ettetulnud kuni 2 (!) tunnilist „kiir-ootamist“ (3-kordse hinnaga!) ja kuni 8 (!) tunnilist „hariliku päälemaksuga ootamist!“ Kui palju kordasid selle aja sees ootajad magistraali nõuawad, mis ühendamise tööd seal weel rohkem wiivitab, ja nende ootajate aeg teeb ehk mõnegi inimese elupäewad kokkuarwatult wälja — wõib olla ehk on meil sellega uus üleilmiline rekord saawutat, — siis wõime igatahes meie liini wahetewahel tarwitawate wäljamaalaste ees selle kultuuri-järjekordiga weel rohkem silmapaista.

St

KAS RUMALUS, HOOLIMATUS WÕI MIDAGI MUUD?

Igas riigis, kus wähegi asjatundlikud mehed eesotsas, pandakse iseäralist rõlku oma piiride kindlustamiseks.

Sarnane kord on olemas kõigis Euroopa ja Aasia riikides. Suurel Wenemaal, kõige tema lohakuse ja hooletuse peale waatamata oli riigi piiri kindlustamise peale suurt rõhku pandud. Peale selle, et selle eest pidid muretsema kohalised ülemused, kelle kohus oli järeldaada ja ette kanda, kõik mis wähegi waenlasele wõimaldab ehk kergendab sissetungimist, olid weel terwed iseäralised komisjonid olemas, kes Sõjaministri korraldusel iga aasta kardetawates piiri raioonides ringreisid tegid ja kõiksugused wäärnähtused koha peal kõrwaldasid ja juhatusi andsid. Aga mis tehtakse sellel alal meie wäikeses wabariigis. — Kaebtused tulewad Narwa tagant. — Suured warandused ja riiklise tähtsusega materjalid ja ehitused seisawad nii nagu nad sõjalõpu päewal olid. Keegi ei ole sinna, kellesse see asi puutub, oma nägu näidanud. On öeldud küll, et kõik kõige paremas korras on esimesest diwiisist alates.

Mis aga on tõesti tehtud, ja mis meil tõesti sünnib, sellest on rohkem aru saanud Narwa tagused Kamenka ja Kriiwussi küla mehed. Nende kaebtuste järel, mis nemad on toimetusele saatnud, wõib oletada, et need ausad külamehed rohkem asjast aru saawad, kui meie Suured mehed „kelledel

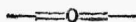
kindralstaabi akadeemia diplomid“ taskus. —

Et asi suure riiklise tähtsusega, siis awaldame ühe Kamenka küla elaniku kirja:

Suure sõja ajal ehitasid wenelased kaitsekraawid Peipsi järwest kuni Plüssa jõeni, neid igatpidi kindlustades, betoneeritud blindaashidega warustades j. n. e.

Loomulik, et kaewikud on pööratud otsaga Eesti poole ja ise ka meie maaalal on.

Sõja puhul oleks wenelastel kohe kaewikud walmis, muudkui aseta kuulipildujad sisse. Miks ei ole neid ära häwitatud, jääb meie küla elanikkudele tänini arusaamatuks!!!

KIRJAD TOIMETUSELE.

I.

Palju on ajalehtedes kirjutud korralgedusest ja wäärnähtustest meie raudteewalitsuses, aga see kõik on nagu tilk wett kuuma kiwi peale. Kõik jääb wanawiisi.

Näituseks toon ühe fakti, mis minul Tallinna jaamas 5. s. k. p. ette tuli. Nimelt saatsime ühes ühe tuttawaga s. k. päewal oma perekondasid Tartu sõitwa rongi peale. Sõidu piletid tellisime reisijatebüro kaudu, niisama ka platskaardid ja et abikaasad wäiksed lapsed ja pakid kaasas olid, siis läksime ühes neid rongi peale paigutama. Piletid näitasime platwormile minnes ukse ees seiswale ametnikule ette, kes meid ilma takistamata läbi laskis.

Peale rongi minekut pöörasime jaama hoonesse tagasi, kus meie käest uksejuures sõidupiletid hakati nõudma. Et meil neid enam ei olnud, siis toimetati meid jaama Politsei jaoskonda, kus meie üle protokollid tehti kui ilma piletita sõitjate peale. Kõik meie seletused ja protestid jäeti tähelepanemata.

Nüüd tekkib küsimus, mis peab niisugusest korraldusest arwama? Inimeste käest nõutakse platwormi piletid, aga neid pole üldse olemaski. Ka pole sellekohast kuulutust kuhugile ülespandud, et jaama hoone sissetulekul peab pilet olema.

Teistes maades on igalpool niisugused kassad olemas, kus platwormi piletid igal ajal saada wõib. Ka olid Wene walitsuse ajal meil niisugused automaat kassad, aga meie raudteewalitsus ei ole seni waewaks wõtnud ühtegi niisugust kassad awada, kuna rahwa käest nõutakse, et peab pilet olema, kui mitte siis protokoll ja selle järel trahw ehk mine „pogrisso“.

Wõib arwata nende protokollide hulka, mis selle läbi tekib, sest iga päew käib miturongi ja kui iga kõrd 6—7 protokollid tehtakse, (minuga ühes tehti 7 isiku peale) siis pole rahukohtunikkudel tööpuudust karta.

Minu arwates oleks siin ühest protokollist raudtee walitsuse peale rohkem kasu, kui sada protokollid publikumi peale.

Siis oli weel üks asi, millest mina arv ei saa, nimelt öeldi meile, et kui meie 5 minutit enne rongiminekut oleks jaamahoonesse tulnud, siis meil mingisugust pitetit tarwis poleks olnud. Aga kui sellekohast kuulutust väljas ei ole, kust wõib igaüks seda teada ja mispärast on see 5 minutit trahwi wäärt?

Et ka wäljamaalased seda määrust on tunda saanud, seda tõendas politseinik protokollid kirjutaja uhkustades: „Meie oleme wäljamaasaadikute peale ka protokollisi teinud!“

Kui ülepea rongiesile minek keelatud on, siis kontrolleerigu piletid uksejuures ja wõtku raudteewalitsus kõik reisijad ja pakid ukse juures wastu ja toimetagu igaüks oma koha peale ja waadaku, et midagi kaduma ei lähe, kus rahwal wõimalus ära wõetud on oma asju ja lapsi koha peale paigutada. I. K.

II.

Wastuseks „Walwe“, nr. 23. 26. 5. 1922. a ilmunud kirjatüki peale „Mis teemad Raudteel piirkondade kontrollöörid“, milles faktilise kontrollööri Sumbergi tegewust puudutakse, palun järgmistele ridadele ruumi lubada:

1. Et suurmal jaol ametkondade poolt tehtud aktidel Riigikontrolli esitaja allkirjad puuduwad, on paratamata nähtus. Arwesse wõttes, et, näit., kontrollöör S. tegewuse piirkonda kuuluwad 5 raudtee asutuste piirkonda, milles töötawad üle 1000 ametniku, peale selle päewatöölised, metsatööstus, uute raudteede ehitus, remondi tööd, alalised juurdused, töö kantsleis jne., on täiesti wõimata, et kontrollöör iga akti tegemisest osawõtaks. Käesolewatest andmetest Riigikontrolli Teedeosakonna tegewuse kohta selgub, et praeguse kosseisu juures on wõimalik täita ainult kuni 20% asutuste wäljakutsetest. Ka wõiks waewalt otstarbekohaseks pidada, et iga ametniku juures tingimata Riigikontrolli esitaja oleks.

2. Kuritarwituste awalikuks tegemiseks Walga piirkonnas, mille tõttu nüüd salkkond raudteelasi kohtu kätte antud, on algatus Riigikontrolli poolt tehtud, kontrollöör S. ettekande põhjal.

3. Mis sellesse puutub, et kontrollöör Sumberg'il raudtee korter tarwitada on, siis on see sellekohase raudtee komisjoni otsuse põhjal temale määratud. Sisuliselt peab

titlema, et kontrolli esitajatel samasugune raudtee majades korteri tarwitamise õigus peaks olema, kui raudteelastelgi, sest on ju niihästi ühed kui teised ühiselt raudteede ja riigi huwide kaitsjad.

Riigikontrolli Teedeosakonna juhataja,
insener (alkiri).

Toimetuse järelmärkus. Toimetusel on andmed selle kohta, et mitmes jaamas, mis Sumbergi alla käiwad, suured puude puudujäägid nüüd ka seal on ilmsile tulnud, kus Sumberg isiklikult wastuwõtmisest osa wõttis ja mis õredast puude pinudesse ladumisest on tulnud. Näituseks Lepasaare jaamas tulid hiljem puudujäägid nimetatud põhjustel. Puude wastuwõtmine selles jaamas sündis algupärase olukorra juures. Wastuwõtmise komisjon, ühes Sumbergiga, toimetasid wastuwõtmise asemel jaamast väljasõitusi külasse. Peale selle algas ametlikus wägunis ühes ettewõtja Kanguriga jooming, millesse ka jaama teenijaid kutsuti osa wõtma, kes napsi tarwitamisest uimaseks muutusid. Selle kohta on andmed riigi kontrollis hr. L., kes Lepasaare puude kadumaminekut uuris. Jääb küsitawaks, kas oli niisugune teguwiis riigile kasulik ja kas on selle „kasutoowa“ tegewuse eest Sumberg ka wastutusele wõetud, ehk kestawad joomingud wastuwõtmise komisjonides endises tempos?

III.

„Walwes“ nr. 25 ilmus kellegi „naisoptandi“ poolt kirjatükk „Weel Narwa Karantiinist“, mis selles osas, kus karantiinist räägitakse, kuidagi tõeludele ei wasta.

1) Karantiini ülem ei wiibinud saunas optantidele pesu wäljajagamise juures ja ei ole ka mingisuguseid „wastawaid“ märkusi naisterahwaste kohta teinud.

2) Punase risti poehindade eest wastutab Eesti Punase Risti Narwa osakond.

3) Et jõulupühade ajal Punase Risti pood kinni oli, siis korraldasid optandid omale ise mõneks päewaks puhweti, selleks raha eneste wahel kokku pannes. Mida tahab „naisoptant“ puhweti korraldajate optantide eneste poolt ostetud ja kõõki klaasidesse hapnema pandud piimaga tõendada, — jääb karantiini walitsusele arusaamataks, sest, nagu puhweti likwideerimise komisjoni aruanne näitab, on kõik kraam ära müüdüd ja igaiüks oma raha tagasi saanud.

4) Karantiini ülemusel ei ole ei pühade laupäewal ega kunagi meestega mingisugust „lõõmist“ olnud.

5) Et toiduained oleks ilma kaalumata wäljaantud, — ei ole õige, sest kaalumist

toimetasid ladu ülem ja toitlustaja, optantide eneste poolt walitud kontrollööride juuresolekul. Toiduained on täpipealt normaalsel järele wäljaantud.

6) Et osa preilisi ja prouasi ühe ehk kahe jaoks oleks üksikud toad saanud, — ei ole õige, optantide rohkuse tõttu (558 opt.) sai mõlemas karantiinis kõik toad inimesi täis pandud.

7) Et omawoliline tubade wõtmine karantiinis keelatud, — on arusaadaw igaiühele korralikule inimesele. Kui omawoliline toawõtmine tõesti on sündinud, siis peab ainult kahetsema, et wõtjad karistamata on jäänud. Tubadesse mahutas inimesi ülewaataja.

8) Ei ole mingisugust korraldust olnud ei karantiini ülema ega ka karantiini majanduse ülema poolt, et waesemad ja wanemad optandid oleks pidanud pesu pesema ja sõduritele kartulid koorima. Karantiini teenistuses olewad sõdurid saawad omale pesu pesemise raha ja kartulid koorib neile karantiini naistenija. Optandid pesewad pesu iseendale.

9) Karantiini ülem ei wiibinud arstlise läbiwaatamise juures enne esheloni karantiinist wäljalaskmist ja ei ole arstile selle juures abiks olnud.

Karantiini ülem
al.-kaptan Waher.

Märkus.

Herra Simeljew'i kirja Scheel ja Ko. panga omaniku nime peale ära trükkides soowis toimetuse hra Scheeli wastuse põhjal pakkuda lugejatele wõimalust orienteerida küsimuses: — Kas on kõik korras Scheeli pangas?

Meie lootsime, et pank ei keeldu selektuse andmisest rewideerimise tagajärgede kohta ja et hra S. kirjas awaldatud andmed saawad panga poolt ümber liikatud. Kuid läks juba mööda kaks nädalat ja mingit wastust ei ole. Meid ei huwita need põhjused, miks hra Scheel ei wistanud hra S. kirjade peale, kus Scheeli panga kohta nii rängad süüdistused esile on toodud, kuid meid huwitab kõigis selles asjus puht-riiklik küsimus:

Panga eesotsas seisab isik, kelle kätte on usaldatud tema klientide huwid ja kui hra S. kirjas ettetoodud süüdistused ometi õigustatud on, siis tekkib tahtmata küsimus, kas wõib Eestis kohta olla sarnasele pangale, mille tegewus riigile kahju toob.

Wastutaw toimetaja M. WAARMANN. — Wäljaandja „EESTI WALWE LIIT“.

A.-S. „Ühiselt“ trükk, Tallinn.

EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU
AR